

Stanko Škerlj

ENUNCIACIJA, STAVEK, PREDIKAT

(K osnovnim vprašanjem sintakse)

Zelo preprosti stavek »To knjigo mi je podaril moj oče« bi formalistična šolska analiza razčlenila takole: subjekt — (*moj*) oče, predikat — *je podaril*; *to knjigo* in *mi* sta zanj objekta (prvo direktni, drugo indirektni objekt). Pri tem uči ta šolska analiza, da je subjekt oseba ali stvar, o kateri se kaj pripoveduje; da je predikat tisti stavkov del, ki o subjektu kaj pripoveduje; itd. — in mi se za prvi trenutek lahko v glavnem zadovoljimo s to razlago subjekta in predikata. Toda če se ob zgornjem stavku vprašamo, kaj je govoreči pravzaprav hotel povedati — in nikdar ne bomo dovolj poudarjali, da je funkcija jezika ravno to: ustreči nameri govorečega, da kaj izrazi ali priobči —, bo treba konstatirati, da s tem in takim stavkom, s temi besedami in tem besednim redom, ni nameraval pripovedovati kaj o očetu, temveč je govoril o (*tej*) knjigi, in sicer je hotel o njej povedati, da mu jo je podaril oče. Z drugimi besedami: resnični subjekt te izpovedi ni oče, temveč knjiga (»stvar, o kateri se kaj pripoveduje«), resnični predikat pa (*je podaril*) oče, z glavnim poudarkom na oče, — to je: bistvena vsebina ali najvažnejši, najinteresantnejši element povedka je oče.

Tisto dogajanje v naši notranjosti — opažanje, čustvo, želja, misel —, ki je vsebina in povod govora, imenujem psihični substrat govora. Enunciacijo pa imenujem pravi, bistveni smisel psihičnega substrata v danem trenutku, to se pravi: časovno omejenega in smiselno zaokroženega substrata, ki je miselno že toliko oblikovan, da je bolj ali manj goden za izgovor (za fonoakustično izražanje). Enunciacija je torej tisto bistveno, kar resnično hočem v danem trenutku izraziti oziroma priobčiti (»enuncirati«). Tisto najinteresantnejše v enunciaciji, tisto novo ali bistveno važno, kar hočem razodeti, priobčiti, »povedati«, pa je predikat (*povedek*) enunciacije. Ta ima vsekdar svoj subjekt, če razumemo s to besedo predstavno sfero, na katero se povedek nanaša.¹ Seveda dominantna osnovna predstava — z drugo besedo: subjekt

¹ Ta previdna označba mislim da precëj pravilno opredeljuje funkcijo subjekta vsaj za večino primerov. Mišljena je tista dominantna ali prevladujoča — cf. Ettmayer, *Analytische Syntax d. franz. Sprache*, § 152, c — osnovna predstava, v katere sferi se dogaja ali jë dejanje ali stanje, ki ga povedek izraža.

— ni treba da bi bila vselej z govorom izražena. (Včasih je govoreči ne more natančno opredeliti — na pr. pri atmosferskih pojavih [*grmi* in pod.] —, včasih je iz konteksta tako jasna, da je ni treba izrecno navesti — na pr. v odgovorih na določena vprašanja: »Kaj dela mati? — Kuha.« —; dalje v mnogih jezikih ni posebej izražena ob glagolih, ki s svojimi končnicami dovolj jasno opredeljujejo nosilca dejanja ali stanja; itd.)

Govorni izraz enunciacije pa je *stavek* (ali skupina stavkov). Ta podaja enunciacijo bolj ali manj popolno, ustrezajoče, verno. To je odvisno od večje ali manjše dovršenosti jezikovnih, predvsem sintaktičnih sredstev in od individualne sposobnosti govorečega, da ta sredstva izrazi.

Medtem ko je prava vsebina psihičnega substrata, enunciacija, v danem trenutku vedno samo ena, ima njen govorni izraz, stavek, lahko različne oblike. Jezik je zelo redkokdaj sposoben, da popolnoma natančno izrazi psihično dogajanje z vso njegovo kompleksnostjo, z vsemi miselnimi in čustvenimi odtenki. Govoreči si prizadevajo — največkrat nezavedno, če gre pa za akribičnega znanstvenika in še bolj, če gre za velikega skrbnega umetnika besede, pa tudi zavestno in s tem večjim uspehom —, da bi jim postal izraz čimbolj kos zahtevam psihičnega substrata. Jezik nahaja in izbira prikladne sintaktične obrate, razmeroma redko izumlja nove, pač pa nepričakovano pogosto prilagaja že obstoječe, jih stereotipizira in širi njihovo uporabo. Diakronično, v teku stoletij in tisočletij, pa tudi sinkronično, v okviru iste epohe svojega razvoja, spreminja in množi paralelne izraze za isti osnovni substrat. Posledica je, kakor smo že rekli, da lahko ustreza isti misli (predstavi, čustvu itd.) celó v istem jeziku cela vrsta sintaktičnih obratov raznih oblik. Nekateri odkrivajo psihični substrat natančneje in jasneje kot drugi.

Siromaštvo jezika v primeri z bujnostjo psihičnega dogajanja, pa tudi utemeljeno spoštovanje pred jezikovno tradicijo, ki je podlaga medsebojnemu sporazumevanju in ki zavira neumerjeno ustvarjanje novih oblik, silijo govoreče, da prenesó obrat, ki je bil prvotno skrojen po meri povsem določene enunciacije, pogosto na drugo enunciacijo, kakor koli sorodno ali blizko, a vendar lahko tudi dokaj različno. V novo funkcijo jo prenesó popolnoma ali vsaj v glavnem oblikovno nespremenjeno, stereotipno. Naravno je, da odnos med bistvenimi deli stereotipiziranega sintaktičnega obrata — stavka —, skrojenega za drugačno enunciacijo, pogosto ni isti kot odnos med bistvenimi deli nove enunciacije. Tudi stavek, jezikovna slika psihičnega substrata, ima svoj predikat in svoj subjekt (ki spet ni treba da bi bil vselej izražen), saj je vsekdar slika kake enunciacije, čeprav prvotno ne te nove, aktualne enunciacije. Ker je stereotipno apliciran na novo enunciacijo, zato predikat in subjekt stavka pogosto ne ustrežata direktno predikatu in dominantni sferi enunciacije. — En primer smo dali zgoraj; preden navedemo druge, si oglejmo še nekoliko onega.

Sele analiza psihičnega substrata nam je pojasnila, da je pravi povedek tistega, kar smo hoteli izraziti (torej: enunciacije), *oče*, pravi subjekt (dominantna sfera, o kateri nekaj pripovedujemo) pa *knjiga*. Kar pa nam je omogočilo, da smo prav razumeli serijo besed: *oče* v nominativu, *je podaril* v kongruenci z *oče*, *to knjigo* v akuzativu — serijo, ki bi v drugem primeru lahko pomenila (in je najbrž ravno prvotno to res pomenila), da se o *očetu* (sedaj dominantni sferi, subjektu) pripoveduje, da *je podaril knjigo* (predikat) — kar je torej omogočilo pravilno tolmačenje sintaktičnih funkcij, je besedni red. (V glasnem govoru bi to lahko opravil melodični in intenzitetni akcent; v tisku eventualno kurziva ali spacioniranje ali pod.) Zanimivo je, kako dosegajo v takem primeru jasnost drugi jeziki. Nemščina spremeni podobno kot slovenščina besedni red: »Dieses Buch hat mir mein Vater geschenkt«. Posebno instruktivna je perifriza v francoščini: »C'est mon père qui m'a donné ce livre«, kajti ona dokaj jasno obeležuje predikativno funkcijo pojma *mon père* v tej enunciaciji. Italijanščina pa ima na razpolago i inverzijo (»Questo libro me l'ha regalato mio padre«) i elativno perifrazo (»È il padre che mi ha regalato questo libro«). Mnogi jeziki se poslužujejo tudi pasivne konstrukcije v svrhu, da naglašeno besedo (predikat enunciacije ali njegov bistveni del) premestijo iz nenaglašene situacije subjekta v naglašeno, t. j. v predikat: »Questo libro mi è stato regalato da mio padre«. In spet nam bo smiselna analiza enunciacije dala nauk: *da mio padre* ni kako akcidentalno dopolnilo predikata, temveč je njegov bistveni del. (Prim. nižje, str. 408 sl.) — Enunciacija je ena in v vseh jezikih ista, sintaktični obrati pa so različni.

Drug primer: »[Imatrikulacija se kolkuje z din 20, osebni izkaz pa z din 10.] Imatrikulirati se mora novinec« (*Seznam predavanj na univ. v Ljublj.* — zimski sem. 1946/47). Za formalno stavčno analizo bo spet *novinec* subjekt, *se mora imatrikulirati* pa predikat. Toda resnična enunciacija ni »Novinec se mora imatrikulirati«, uredniku tega predpisa namreč ni bilo tukaj do tega, da pove kaj o novincu. Temveč govor je o *imatrikulaciji*, ki je torej pravi subjekt (dominantna sfera) enunciacije, o njej »se pripoveduje«; pojem *novinec* pa pripada predikatu, on je njegov bistveni del; resnična enunciacija je namreč: »Imatrikulacija se tiče novincev«, ali »Imatrikulacija je predpisana za novince«. In faktično bi tá oblika stavka še jasneje podala pravi smisel misli (psihičnega substrata) nego citirani, v *Seznamu* natisnjeni stavek, ki se zadovoljuje z najstereotipnejšim, najpreprostejšim nizom besed, ki ugotavlja odnos nujnosti med pojmom »novinec« in »imatrikuliranje«: »Novinec se mora imatrikulirati«; samo besedni red je izpremenjen — to seveda ni majhna izprememba, kljub temu pa bi, kot rečeno, naša formulacija stavka še neposredneje izrazila pravi smisel.²

² Spet bi francoščina, ki ji zaradi strogosti njenega besednega reda v stavku ni lahko postaviti formalnega subjekta na bolj naglašeno mesto, uporabila perifrazo: »C'est celui qui présente la demande à l'inscription, qui doit s'immatriculer« — če ne bi, logična in jasna kakor je, rekla kar: »L'immatriculation est obligatoire pour...«

Da pomeni kombinacija »substantiv *mati* v nominativu, glagol *kuhati* v 3. osebi sing. sed. časa (*kuha*), *kosilo* v akuzativu«, če stoji v besednem redu »Kosilo kuha mati«, kaj drugega kot v besednem redu »Mati kuha kosilo«, je pač vsakomur jasno. S formalno analizo: »Kdo kuha kosilo?«, »Kaj dela mati?«, ne pridemo daleč. Sintaktična analiza psihičnega substrata pa nam brž pojasni, da se v drugem primeru o materi (dominantna predstava) pripoveduje, da kuha kosilo, v prvem pa, da je kuhanje kosila (dominantna predstava) prepuščeno materi, t. j. da je mati tista, ki kuha kosilo: tukaj je torej *mati* jedro predikata (»C'est la mère qui. .«). — Nekoliko težje je priti do živega takile zvezi dveh stavkov: »Mati kuha kosilo, hči pa večerjo«: ali je bolj naglašeno (torej: pravi predikat) *mati* (*hči*), ali *kosilo* (*večerjo*)? Po vsej priliki je v tem besednem redu naglas na *kosilo* in *večerjo*, kajti drugo, namreč poseben naglas na *mati* in *hči*, bi se doseglo z besednim redom »Kosilo kuha mati, večerjo pa hči«. V prvi obliki stavka je torej jedro predikatov enunciacije v besedah *kosilo* in *večerja*; relativni poudarek na besedah *mati* in *hči* izvira iz anti-tetične zveze obeh stavkov. —

Pravkar smo rekli: »jedro predikata«. Celotni predikat je »kuha kosilo«, »kuha večerjo«. S tem se dotikamo — na tem mestu res samo mimogredé dotikamo — vprašanja, kako naj gleda sintaksa, ki se bavi z jezikovno stvarnostjo, ne formalistična sintaksa, na razne dele stavka, ki jih tradicionalna gramatika zbira v dveh prepolno natrpanih, pisanih skupinah »predmetov« (objektov) in »prislovnih določil« (adverbialov), kot dveh od petih tradicionalnih stavčnih členov. Zavest, da marsikatero dopolnilo in prislovno določilo spada neposredno v predikat — na podoben način, kakor spada povedno določilo h glagolskemu predikatu (»je mlad«, »je učitelj«, »zdi se bolan«, »dela ga srečnega« i. pod.) — si že precej časa utira pot v znanstveni gramatiki; zlasti na pr. direktni objekti ob tranzitivnih glagolih, pa določeni prislovi v določenih glagolskih kombinacijah, ki izražajo enotne predstave (na pr. *dot vreči* [cf. nem. *hinunterwerfen*], ital. *metter su [casa]*, »postaviti [si hišo]« itd.), so morali mnogim odpreti oči, da je tu težko govoriti o posebnih stavčnih delih, ki naj bi nekako samostojno stali ob samostojnih glagolskih predikatih (*vreči*, *mettere*). Toda od pravilnega občutka do jasnega spoznanja in natančnejše opredelitve je znaten korak. Analiza psihičnega substrata more tudi tukaj dsvetliti stvarnost in določiti resnične sintaktične vrednosti, resnične funkcije. »Obril se je zjutraj« pomeni kaj drugega kot »Zjutraj se je obril« (— pri človeku seveda, ki pametno in skrbno govori ali piše svoje stavke; pri tako številnih ljudeh, ki površno in ohlapno govoré in pišejo, se ne moremo zanesti na take distinkcije). Včasih bo taka beseda — adverb ali substantiv ali kar koli — del predikata in celo njegov bistveni del, drugič bo res samo dopolnilo ali dodatek. Z dognanjem, da take besede lahko izražajo jedro predikata, nismo abolirali obstanka resničnih dopolnil v starem smislu »objektov« in adverbialnih določil; enako kot s spoznanjem, da je v zvezi »pošten človek« adjektiv

lahko bistveni del subjekta ali predikata ali objekta itd. — saj je lahko celó semantično sinonim za „poštenjak“ —, nismo abolirali funkcije atributa. Toda znanstvena sintaksa bo imela še mnogo posla z vsemi temi vprašanji, preden bo do kraja določila resnično veljavo vseh komponent stavka, in marsikje ne bo mogla postaviti čistih mej. Ali vedela bo vsaj, kje in zakaj se ne dájo postaviti. Vsekakor se do jasnosti ne bo dokopala brez analiziranja psihičnega substrata govorenja in brez stalnega upoštevanja razlike med enunciacijo in stavkom.

Še kak enostaven primer. Kaj je subjekt v stavku »Tukaj ni nikogar«? Ne mislimo zdaj na specifično slovansko konstrukcijo z genitivom — naše vprašanje ne bi bilo nič manj potrebno, če bi tudi pri nas stal nominativ, kakor na pr. v italijanskem »Non c'è nessuno«; saj ravno nas res ne bi motilo, ko bi bila ideja subjekta zapopadana v genitivu. In vprašanje ostane v bistvu isto tudi, če ga postavimo glede na stavek »Tukaj nihče ne leži«. *Nihče*, enako kot *nikogar*, ni resničen subjekt enunciacije, saj v nobenem od teh stavkov ne nameravam pripovedovati o »nikomer« in tudi ne o »kom« ali »komer koli«. Temveč *nihče* in *nikogar* spadata v povedek: če stopim v sobo in konstatiram: »Tukaj ni nikogar«, je to eventualno toliko, kot da sem rekel: »Soba je prazna«. Ta perifraza nas tudi potrdi v spoznanju, da izpolnjuje funkcijo subjekta — osnovne sfere, na katero se povedek nanaša — adverb *tukaj*.

Drugi, nekoliko kompleksnejši primeri naj služijo obenem za osvetlitev enega najvažnejših, najbolj razširjenih fenomenov sintakse — stereotipizacije.

»Mislim, da je zelo bolan« je za tradicionalno gramatiko perioda, sestoječa iz glavnega stavka *mislim* s subjektom *jaz* in iz odvisnega stavka *da je zelo bolan* s subjektom *on*; ta odvisni stavek je formalno objekt glagola v glavnem stavku *mislim*, torej objektni stavek. Kaj pa je v tem primeru pravi smisel enunciacije, tisto, kar nameravam izraziti ali priobčiti? — Danes ta »perioda« pač pomeni približno³: »Po mojem mnenju je zelo bolan«. Potemtakem je subjekt cele enunciacije *on*, predikat pa seveda *je zelo bolan*. Ni pa dvoma, da je glagol *mislimi* tudi v taki konstrukciji imel prvotno svoj polni smisel, podobno kot ga ima še na pr. v stavku: »Mislim, kako trpite«. Postopoma pa je njegova izrazitost v novih situacijah bledela in končno lahko postala sinonim za »po mojem mnenju«, »po vsej priliki«, »verjetno« in pod. Toda *oblika* obrata se ni izpremenila, ostala je stereotipno ista, medtem ko se je stvarni sintaktični odnos med posameznimi elementi periode izdatno izpremenil. Drugi jeziki se poslužujejo še drugih fraz za v bistvu isto idejo: srhrv. »*Biće da je jako bolestan*«; ital. »*Sarà gravemente malato*«; itd. Ravno ta raznoličnost perifraz

³ Enkrat za vselej bi omenil, da nikakor nisem slep za razlike v smislu, včasih znatne, včasih težko opazne, med temi in podobnimi manj ali bolj sinonimnimi frazami. Toda prav tako se ne dá zanikati, da je v tistih, ki jih porabljam, osnovni smisel v tolikšni meri istoveten, da jim je res skupno tisto, o čemer se »pravzaprav« govori, kakor tudi tisto, kar se o le-tém pripoveduje. In za to gre.

za v bistvu isto misel kaže, kako je človeški govor iskal potov, da čim jasneje in učinkoviteje izrazi psihični substrat, in kako pri tem ni vselej sproti ustvarjal novih sintaktičnih obratov, temveč je porabljal različne že obstoječe, ki so prvotno služili za izraz drugih substratov in imeli sintaktično obliko, ki se je prilagala le-tém. Oblika je v teh procesih puščena v glavnem neizpremenjena — to imenujem *stereotipizacijo*. Posledica tega pojava pa je diskrepanca med sintaktično strukturo enunciacije in sintaktično strukturo stavka.

Stavka »Nemogoče mi je odbiti to vabilo« in »Ne morem odbiti tega vabila« izražata v bistvu isto misel, samo da jo prvi izraža malo afektneje. Drugi predstavlja najpreprostejši, najneposrednejši govorni izraz enunciacije; subjekt stavka (*jaz*) se ujema s subjektom (dominantno sfero) enunciacije, prav tako predikat stavka (*ne morem odbiti [tega vabila]*) s predikatом enunciacije. Prvi stavek predstavlja perifrazo, izbrano zaradi njene večje afektne izrazitosti ali učinkovitosti. Subjekt enunciacije (*jaz*) je obeležen v tem stavku z dativom *mi*, predikat je *nemogoče je odbiti [to vabilo]*. Formalna analiza tega stavka označuje infinitiv *odbiti [vabilo]* kot subjekt, *nemogoče je* pa kot predikat. Ta odnos očitno tudi res vlada v nekoliko drugačni enunciaciji: »Odbiti to vabilo je nemogoče«, za katero je stavčna konstrukcija prvotno tudi stvorjena. Tu je predstava »odbiti to vabilo« dominantna predstava (subjekt), o kateri se pripoveduje, da »je nemogoča« (predikat). Ko se ta konstrukcija aplicira — zaradi svoje afektne vrednosti, kakor rečeno — na sorodno enunciacijo »Ne morem odbiti tega vabila«, se sintaktična oblika stavka ne izpremeni; in tako nastane diskrepanca med sintaktičnima strukturama stavka in enunciacije — diskrepanca, ki v tem primeru ne moti lahkega umevanja pravega smisla, temveč kvečjemu povzroča težave tradicionalni sintaksi. — Taki primeri stereotipizacije bi se lahko naštevati v nedogled.

Tudi lingvist, ne samo psiholog in sociolog, mora imeti pri svojih raziskavanjih stalno pred očmi, da je izvor govora psihično dogajanje in da mu je smisel in cilj izražanje in priobčevanje psihičnega dogajanja. Celó fonetika mora računati s tem ciljem, s to osnovno funkcijo govorjenja; tem večjega pomena je to spoznanje za semantiko, a največjega za sintakso. Ono nam omogoča realno sliko o bití, pomenu, karakterju, nalogah govora (jezika), o njegovih sposobnostih in njihovih mejah, o njegovem dejanskem razvijanju. Brez tega spoznanja, ali natančneje: brez razlikovanja in študija razmerja med psihičnim substratom in njegovim govornim izrazom, in povsem konkretno: med enunciacijo in stavkom — bo sintaksa vedno v nevarnosti, da ostane v formalističnih zablodah, mehničnem rubriciranju in ostalih zmotah, ki se po pravici očitajo tradicionalni sintaksi. — Morda ne bo odveč poudariti, da današnja sintaksa ne uganja psihologije zaradi nje in kot luksuz; nasprotno: bavi se z njo strogo v mejah jezikovne stvarnosti. Toda biti mora tudi jasno, da je brez

dognanja realnega psihičnega substrata nemogoče določiti resnične funkcije sintaktičnih tvorb, njihovo današnjo vrednost, pa tudi njih nastanek in razvoj.

Razume se, da je naša naloga, da ob študiju psihičnega substrata govorjenja ne pozabimo in ne omalovažujemo *jezikovne* slike substrata, da zaradi pažnje, ki jo poklanjamo enunciaciji, ne zanemarimo in ne podcenjujemo stavka. Saj nam prav s primerjanjem enunciacije in stavka stopa plastično pred oči *avtonomija govora (jezika)* nasproti psihičnemu substratu: stavek je svojevrstna realnost nasproti realnosti enunciacije, čeprav je od nje izzvan in ji služi. Ugotavljajoč in raziskujoč diskrepance med enunciacijo in stavkom, smo prisiljeni iskati vzroke diskrepanc: odkrivajo se nam predvsem v pomanjkljivostih jezikovnih sredstev, v omejenosti naše pazljivosti, našega spomina, asociativne moči, gibčnosti, kreativnosti, — po drugi strani pa tudi v gibčnosti, brzini in obsegu naše duševne receptivnosti, ki ravno omogočajo, da tisti, ki posluša, kljub pomanjkljivosti jezikovnega orodja dokaj lahko in pravilno razbira iz drugače konstruiranega stavka resnično enunciacijo. Ravno razlikovanje med enunciacijo in stavkom nas vodi k pravilnemu spoznavanju silnic, ki delujejo v jezikovnem izrazu in ga delajo avtonomnega. Njegove avtonomne oblike je treba študirati; njih zakonitost se v dobri meri razlikuje od zakonitosti psihologije; toda brez poznanja psihičnega substrata ne moremo določiti resničnega pomena sintaktičnih oblik govora.

In še v enem pogledu nam bo analiza psihičnega dogajanja, ki je vsebina govora, lahko bistveno pomogla: pri silno težkem, a važnem problemu razporeda sintaktične materije. Tega si ni tako predstavljati, da bi vzeli za podlago razporeda neskončno bogastvo in raznoličnost psihičnih pojavov in po kriterijih psihologije razvrstili sintaktične pojave: to bi vodilo v brezbrežnost, a premnogo predalov bi ostalo praznih. Temveč izhajati je treba od jezikovne stvarnosti, od inventarja danih izraznih sredstev — sintaktičnih obratov. A razpored tega materiala bo po vsej priliki kazalo vskladiti z naravnim potekom psihičnih postopkov pri nastanku in razvijanju sintaktičnih obratov. (Eden najpreprostejših primerov aplikacije tega načela je prikazovanje prehoda paratakse v hipotakso in razvoja hipotakse v smeri vedno intenzivnejše povezave med deli periode, t. j. vedno intenzivnejšega podrejanja enega dela periode drugemu.) Kakor smo gori nakazali, more šele povezava analize psihičnega substrata in analize stavka pravilno predočiti sintaktične funkcije elementov jezikovnega izražanja. Prav te funkcije pa utegnejo biti v bodoče osnovne točke razporeda sintakse.

Kar posebno govori v prid tistemu razporedu sintaktičnega gradiva, ki se vzklaja s psihičnimi postopki pri govorjenju, je obča veljavnost in nujnost le-téh, ki daje mnogo trdnjejšo, realnejšo podlago kot razni formalni kriteriji, ki so večkrat popolnoma akcidentalni in nebistveni.

Résumé

Terminologie. Nous appelons *substrat psychique* tout ce qui se passe dans notre esprit et doit être exprimé par le langage, ou en d'autres termes: le contenu et la raison de toute communication par les mots. — Le véritable sens du substrat psychique d'un moment donné — c'est-à-dire d'un substrat circonscrit dans sa durée et dans son sens et, en outre, arrivé dans sa structure à un développement tel qu'il peut être exprimé immédiatement — nous l'appelons *énonciation*: c'est ce que nous désirons, dans un moment donné, réellement exprimer, communiquer, «énoncer». — La partie essentielle de l'énonciation, le nouveau, le plus intéressant en elle, c'est le *prédicat* (verbal ou nominal) de l'énonciation. Il a toujours son *sujet*, si l'on entend par ce mot la *sphère dominante* ou l'*idée dominante* à laquelle le prédicat se rapporte. (Ce qui ne veut pas dire que cette idée soit toujours exprimée.)

La *proposition* est l'expression phonoacoustique de l'énonciation. Le plus souvent elle a, elle aussi, son sujet et son prédicat.

L'analyse comparée de l'énonciation et de la proposition correspondante montre — 1° que la même énonciation — qui dans un moment donné ne peut être qu'unique — peut être reproduite par plusieurs propositions concurrentes qui, tout en reproduisant le même contenu psychique, diffèrent dans leur forme. Cela vaut si bien pour la reproduction en différentes langues, que pour la reproduction dans différentes phases d'une même langue, et même dans une seule et même époque d'une langue. La phrase française «Je regrette qu'il soit mort» rend exactement le même substrat psychique que l'italien «Mi rincresce che sia morto», les deux phrases cependant diffèrent sensiblement quant à la structure syntactique. Il en est de même pour «Je ne peux pas refuser l'invitation» et «Il m'est impossible de refuser l'invitation»;

2° que souvent la structure de l'énonciation et celle de la proposition correspondante ne sont pas identiques: le terme que la traditionnelle analyse grammaticale qualifie de sujet (après la question: «Qui est-ce qui fait cela?»), ne désigne pas toujours la «sphère dominante» à laquelle le prédicat se rapporte; de même ce que l'analyse grammaticale détermine comme prédicat (ou attribut), n'est pas toujours la partie essentielle de l'énoncé, ce trait nouveau, important ou autrement intéressant, de la communication que nous avons désigné comme prédicat de l'énonciation: dans la tournure «Vont être cités X, Y, Z», la traditionnelle analyse grammaticale verrait dans «vont être cités» le prédicat de la proposition, et dans «X, Y, Z» les sujets. Si, cependant, nous cherchons le véritable sens de ce que le sujet parlant a voulu dire, nous constatons que l'essentiel, l'intéressant de l'énonciation est contenu dans «X, Y, Z», que ces trois noms forment la partie essentielle du prédicat; tandis que la «sphère dominante» qui est au fond de l'énonciation et dont on part (le sujet), est représentée par les mots «vont être cités»: en effet, on ne parle pas de X, Y, Z, pour dire qu'ils seront cités, mais on veut dire: «La citation concernera X, Y, Z».

(Une petite digression du présent essai attire l'attention sur le fait que le soi-disant «objet direct» des verbes transitifs (dans l'exemple donné: X, Y, Z), de même que d'autres «objets» et des «compléments circonstanciels» souvent ne sont pas de simples compléments, mais appartiennent au prédicat même, bien plus: en forment la partie essentielle.)

Beaucoup de langues — les langues slaves, p. ex., mais aussi l'italien, l'allemand, et en général: les langues où l'ordre des mots dans la proposition est moins rigoureux qu'en français — sont capables de marquer par la place d'un nom qu'il n'est pas le véritable sujet, mais qu'il appartient au prédicat de l'énonciation. Dans «Dieses Buch hat mir mein Vater geschenkt», l'analyse grammaticale déclarerait *mein Vater* comme sujet; cependant, l'analyse du substrat psychique démontre qu'on

n'y parle pas du père pour raconter ce qu'il a fait, mais qu'on parle du livre (sphère dominante, sujet), pour en énoncer que c'est le père qui l'a donné. (La périphrase française: «c'est mon père...» laisse entrevoir le caractère d'attribut que possède le terme *mon père*.) Un autre expédient dont disposent les différentes langues, la mise à la forme passive, rend particulièrement clair le rapport réel entre les parties de la proposition: «Ce livre (sujet) m'a été donné *par mon père* (partie essentielle de l'énonciation, son prédicat réel)».

L'analyse de l'énonciation nous aide à déterminer le prédicat et le sujet réels dans une proposition comme «Ici il n'y a personne»: prédicat — *n'y a personne*, tandis que la sphère dominante à laquelle le prédicat se rapporte, est représentée par l'adverbe *ici*. — Il n'est qu'un terme d'appui, exigé par le schéma du type le plus répandu de proposition française. Mais son existence est extrêmement instructive, car elle nous prouve, une fois de plus, le fait sur lequel nous insistons particulièrement dans notre essai: l'autonomie du langage envers le substrat psychique. La proposition est une réalité *sui generis* par rapport à la réalité de l'énonciation, tout en étant provoquée par elle et tout en lui servant d'expression. Les lois du langage ne sont pas celles de la psychologie.

Il est cependant nécessaire au linguiste d'analyser le substrat psychique. C'est en tenant compte de la discordance syntactique entre l'énonciation et la proposition que nous sommes à même d'établir les fonctions réelles des tournures syntactiques, leur valeur actuelle, et même de tracer leur histoire. La discordance entre la structure du substrat et celle de la proposition est causée par l'insuffisance du langage humain à rendre exactement, par des tournures appropriées, toutes les nuances de ce qui se passe dans l'esprit et qu'on désire d'exprimer par des mots. La pauvreté du langage, de ses moyens syntactiques, mais aussi le respect raisonné de la tradition dans une langue — tradition qui est à la base de la compréhension mutuelle et qui empêche la langue de créer à l'infini des formes nouvelles — obligent le langage, au lieu de créer une tournure nouvelle, d'en appliquer une autre déjà existante, faite à la mesure d'une énonciation déterminée, pour exprimer une énonciation nouvelle, apparentée de quelque façon à la première, mais parfois assez différente d'elle. La transplantation se fait en général sans toucher à la forme de la tournure: c'est pourquoi nous appelons ce phénomène — *stéréotypisation syntactique*. — C'est par là que s'explique la fréquente discordance entre la structure du substrat psychique et de la proposition; c'est par là que la syntaxe traditionnelle se heurte si souvent à des difficultés dans ses analyses et ses interprétations. (Voici un exemple. La proposition «Il m'est impossible de refuser l'invitation» avait au commencement fidèlement rendu l'énonciation, (Le) refuser de l'invitation m'est impossible; mais ensuite cette tournure fut employée, à cause de sa force expressive, pour remplacer le pâle «Je ne peux pas refuser l'invitation». En étendant son emploi à cette énonciation nouvelle, la proposition retient sa forme primitive, de façon que *refuser* paraît le sujet, mais représente désormais une partie essentielle du prédicat.) Il semble donc indispensable de distinguer entre l'énonciation et la proposition et d'étudier l'une et l'autre.

Enfin, l'analyse du substrat psychique peut nous aider à avancer dans la solution d'un problème extrêmement difficile: la disposition de la matière syntactique. Ici encore faut-il partir de la réalité de la langue, d'un inventaire des formes syntactiques. Mais, en suivant dans la disposition de la matière les procès psychiques qui provoquent la naissance et le développement des tournures syntactiques, nous resterons sur un terrain solide, car ces procès ont une valeur générale, ils sont réels et essentiels, tandis que différents critères formels ne sont très souvent qu'accidentels.